

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/1.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **PRAGMATISCH OF PRINCIPEEL?
HOE NEDERLAND AFSCHIED NAM
VAN ZIJN KOLONIËN**

John Jansen van Galen heeft met *Afscheid van de koloniën. Het Nederlandse dekolonisatiebeleid 1942-2012* een mooi en toegankelijk boek geschreven over de Nederlandse worsteling om een einde te maken aan de koloniale relatie met zijn overzeese gebiedsdelen in Azië, Zuid-Amerika en het Caraïbische gebied. In het boek heeft hij onder meer zijn grote kennis verwerkt die hij via jarenlange journalistieke arbeid in de (voormalige) Nederlandse overzeese gebiedsdelen heeft verworven. Als journalist reisde Jansen van Galen meermalen naar de tropen, naar Indonesië inclusief Nieuw-Guinea, de Nederlandse Antillen en Suriname. Hij raakte vooral verslingerd aan het laatste land, dat volgens sommigen in 1975 door Nederland “in de steek zou zijn gelaten” toen het halsoverkop de onafhankelijkheid werd gegeven. Die Surinaamse geschiedenis leek weinig op het dekolonisatieverhaal van Indonesië, waar Nederland een heuse oorlog voerde om met het land een hechte en vooralsnog koloniale relatie te kunnen blijven voortzetten. Deze tegenstelling is voor Jansen van Galen de reden geweest zijn boek te schrijven en hij doet erin een poging dit schijnbaar grillige Nederlandse dekolonisatiebeleid te verklaren.

Dit uitgangspunt levert enerzijds een toegankelijk geschreven geschiedenis op, maar anderzijds een boek waarin bijna uitsluitend de rol van Nederlandse politici en hun tegenspelers in de koloniën aan de orde komt en er aan de geschiedenis van het reusachtige Nederlands-Indië evenveel aandacht wordt gegeven als aan de geschiedenis van de relatief minuscule Nederlandse bezittingen in de West. En over de geschiedenis van Nederlands-Indië en Indonesië heeft Jansen van Galen weinig nieuws

te melden, ook al beschrijft hij die geschiedenis op adequate wijze. Dit laatste geldt overigens voor meer delen van het boek: zo wordt er in deel 1 een helder geschreven overzicht gegeven van de Nederlandse koloniale geschiedenis waarin echter vooral overbekende episoden de revue passeren: nuttig voor de lezer die weinig van de Nederlandse koloniale geschiedenis weet, overbodig voor de meer ingevoerde lezer.

Jansen van Galen verdient respect voor zijn poging het volledige Nederlandse dekolonisatiebeleid in één boek samen te vatten. Het schrijven van een geschiedenis van de dekolonisatie is immers geen eenvoudige aangelegenheid, vooral omdat de politieke en economische situatie in de diverse koloniën soms sterk van elkaar verschilden. Suriname en de Antillen waren bepaald geen Nederlands-Indië met zijn grote bevolking, winstgevende landbouw en grote grondstoffenvoorraden. Naar Nederlands-Indië trokken vele Nederlanders om er rijk te worden of er de bevolking te ontwikkelen, naar de West trok vanuit Nederland slechts een enkeling. Maar Jansen van Galen geeft, zoals gezegd, aan de geschiedenis van het Nederlandse afscheid van Nederlands-Indië evenveel aandacht als aan de ontwikkeling van de Nederlandse relatie met Suriname en de Antillen. Dat is op zichzelf prima, maar daardoor is er in het boek bij wijze van spreken evenveel aandacht voor het optreden van Ank Bijleveld als voor de daden van Huib van Mook – terwijl hun plaats in de wereldgeschiedenis toch een andere is.

Enigszins paradoxaal zijn overigens juist de hoofdstukken over de geschiedenis van de verhoudingen tussen Nederland en zijn minuscule koloniën in de West de meest waardevolle delen van boek. Jansen van Galen is op zijn best wanneer hij de dorpspolitiek in Paramaribo en op de zes eilanden van de Nederlandse Antillen beschrijft en de worsteling aan Nederlandse zijde om met de politici in deze delen van het Koninkrijk om te gaan. Een politiek waarin het familiebelang soms de boventoon voert en daarnaast sprake is van een “politiek van het geld” waarin populaire volksleiders de achterban voorzien van de opbrengst van criminele activiteiten of handig onderhandelen met Nederland, is er een die in Den Haag maar lastig wordt begrepen. Gebrek aan inzicht in de opbouw van de Surinaamse

maatschappij met drie patronagesystemen waarbinnen zich respectievelijk de Creoolse, Hindoestaanse en Javaanse bevolkingsgroep hadden georganiseerd, lag aan de basis van het falende postkoloniale beleid tegenover Suriname. Jansen van Galen beschrijft een en ander met een groot gevoel voor de verhoudingen in de West, inclusief die op het door 1.800 inwoners bevolkte Saba – het eiland dat inmiddels kan bogen op het hoogste punt van Nederland: de 877 meter hoge Mount Scenery, maar waar een Nederlandse parlementaire delegatie in 2011 ook werd opgewacht door een protesterende groep van veertig Sabanen.

De analyse van het Nederlandse dekolonisatiebeleid van Jansen van Galen stelt hierbij enigszins teleur. Hij concludeert slechts dat het beleid overwegend pragmatisch was, “gericht op het Nederlandse belang op korte termijn, zoals dat naar tijd en plaats door Den Haag steeds weer anders wordt gedefinieerd. Principes en algemene uitgangspunten die er richting aan hadden kunnen geven, speelden geen rol, al werd”, aldus Jansen van Galen, “het beleid tegenover de buitenwacht doorgaans verdedigd met een stellig beroep op beginselen”. Een koloniale of postkoloniale ideologie was echter niet van belang: “in werkelijkheid stond altijd het nationale belang voorop: Nederland wilde zijn terugtocht uit zijn koloniale mogendheid volbrengen met zo min mogelijk schade voor zijn financiën, machtspositie en prestige”.

Dat er zo nu en dan pragmatische beslissingen zijn genomen in de Nederlandse dekolonisatiegeschiedenis zal uiteraard niemand ontkennen, maar de conclusie dat ideologische uitgangspunten bij bijvoorbeeld Van Mook, Den Uyl of Pronk geen enkele rol speelden bij het formuleren van hun beleid, kan toch moeilijk worden volgehouden. De Nederlandse overtuiging een taak overzee te hebben, speelde wel degelijk een rol bij het hardnekkige vasthouden aan Nederlands-Indië. Wegens die taak overzee “behoeven wij een wereldrijk in dien zin, dat wij vaste steunpunten hebben”, zei PvdA-minister van Overzeese Gebiedsdelen Jonkman in 1946: “Dus ook een arbeidsveld, waar wij een zeker monopolie hebben.” Later zou de behoefte “gidsland” te willen zijn, ook het Nederlandse beleid tegenover bijvoorbeeld

Suriname beïnvloeden. Multatuliaanse zendingsdrang heeft een grote invloed gehad op het Nederlandse koloniale beleid in de twintigste eeuw.

Dat de geschiedenis van de dekolonisatie overal op de wereld grillig is verlopen, komt door de complexiteit van het proces, waarin de politieke, sociale en economische situaties in de verschillende koloniën steeds weer anders waren, de opvattingen en relatieve machtsposities van de Europese koloniale machten zich in de loop der tijd wijzigden, en ontwikkelingen in de internationale politiek een grote invloed uitoefenden. Voor die complexiteit heeft Jansen van Galen wellicht iets te weinig oog gehad, maar zeker voor de lezer die meer wil weten over de Nederlandse relaties met de West biedt *Afscheid van de koloniën. Het Nederlandse dekolonisatiebeleid 1942-2012* een goed geschreven en toegankelijk verhaal.

WIM VAN DEN DOEL

JOHN JANSEN VAN GALEN, *Afscheid van de koloniën. Het Nederlandse dekolonisatiebeleid 1942-2012*, AtlasContact, Amsterdam, 2013, 608 p.